

Előjáró Beszéd

1. A mi köztünk esett vala minapában
Ezerhétszázötven három májusában:
Megírom a vétket egy rövid Summában,
Melyet egynehányan tőnek bolondjában.

2. A mint van szokások a balgatagoknak,
Titokban valami gonoszt faragóknak:
Itt is kimutatták fejérét fogoknak.
Másoknak bűt; s veszélyt szerzének magoknak.

3. Czelom, hogy ezt hallván minden megirtózzon,
Ily vétekben esni örökké tartózzon.
Senki ily átkozott nyomot ne nyomozzon,
Mint ezek a bűt édes Hazánkra ne hozzon.

4. Vélünk az egynehány pártos együtt lakott,
Az hol jók, rosszak is mindenütt vagynak ott.
A szép arany is hány valami salakot,
A fehér koczka vét hol hatot, hol vakot.

5. Nem csuda, hogy ezek mellőlünk elálltak,
E félét nálunknál nagyobbak próbáltak.
Rosszak világbiró Rómából is váltak,
Kiket, mint ezeket, törvényre czitáltak.

6. Ki ily együgyüket erre rá vehetett:
Nyilván az ördöggel czimborás lehetett.
A mire akara menni, nem mehetett,
Meglakolt a gonosz, többre nem mehetett.

7. A pártos rész korántsem nemzetünk nagyja,
Királyát az igaz magyar vér nem hagyja.
Sőt mellette kardját hamar kiagadja,
Ugy vág, hogy kiomlik az ellenség faggya.
8. Ha mikor e féle pártosok támadnak,
Hüség gyakorlásra jóknak okot adnak.
A királyhoz hívek akkor mint fáradnak?
Könyveknek vizével szemeik áradnak.
9. Mi nem csak akkor kell mutatni hűséget,
A mikoron birunk áldott békeséget.
A ki üzeni, hajtni kész az ellenséget,
Az ad a királynak hűség jelenséget.
10. Nem kell ugyan gonoszt tenni hogy jó légyen,
De ha megtörténik, kik próbát tégyen.
Minden erőt s kedvet arra elő végyen,
Hogy a felkölt pártost érje hamar szégyen.

Első rész.

Hód-Mező-Vásárhelynek hollétéről és régi dolgairól.

11. Tisza, Maros Körös közt van egy nagy sziget,
Melyben van sok tér föld, sok berek, sok liget.
Nyargal itt a jó ló untig, nem csak iget.
Itt sok jármbor magyar szántogat, veteget.
12. Mint osztán a Maros befoly a Tiszában,
Két mérfölddel feljebb a két víz torkában
Mező Vásárhelynek akadhatsz nyomában,
Szegedről itt lehetsz vízen, két órában.
13. Egy felől a várost nagy tó mosdogálja,
Hóld vizének hívják; fél-Hold a formája.
Itt volt egykor scythaa eleink tanyája,
Mint Bonfiniusnak megírta pennája.

14. Sokszor, hogy e tónak tulsó partján jártam;
Egy tenyérnyi vastag cserepeket láttam.
Mik lettenek légyen a midőn forgattam:
Lenni testhamv rejtő vedreknek találtam.
15. Földünkről a török hogy elkergettetett:
E város Bercsényi grófnak engedtetettet,
Kit midőn vétkéért bátor nem lehetett,
Elfutván, közülünk csak egy sem követett.
16. Ezután nagy Vitéz Schlick Generálé lett,
Ki hűséggel forgott a Császárok mellett,
Hadakban töltött el sok nyarat, sok telet,
Markolt török ellen sokszor szablyanyelet.
17. Ez a mienket kegyesen szerette;
Mivel hűségekét nyilván észrevette,
Maradt írásaiban bizannyal feltette:
Vásárhelyre légyen tekintet érette.
18. Ennek Gróf Károlyi Sándor állt helyében.
Ez hely a boldogult grófnak idejében
Élt Isten, a Király s földesúr kedvében,
Szántott mezejében, kapált szöllejében.
19. Most már gróf Károlyi Ferencnek sajátja,
Ő nagysága ennek mind Ura, mind atyja,
Együgyü szolgálait mindenkor oktatja,
Mondja: Istent, királyt féljetez s mondatja.
20. Ki, ékessége is a familiának
Gróf Antal, ki már mind királynak, hazának
Kedvese, czimere szép ifjuságának
A Károlyon kívül, esze Minervának.

21. Egy kézben három nyíl, Nap s félhold czimerünk,
Melyik Király adta, nincs róla levelünk.
Elég, hogy a felől ez is erős jelünk,
Hogy Királyhoz hív volt régen is emberünk.
22. Hányd fel bár a régi Krónika könyveket,
Számláld a királyra támadott népeket.
Nem találsz sohol is vásárhelyieket,
Kik vetették volna a bűnre fejeket.
23. A dolgot találod ellenkezőképpen,
Viselte mindenkor ez hely magát szépen.
Mindenkor fenhagyott a pártütő népen,
Király meg nem sértett e félében épen.
24. Ennek természeti nem is oly, mint másnak,
Hogy sem mint szolgája legyen a vad Mársnak.
Inkább áll kaszásnak, inkább áll kapásnak,
Inkább esik sásnak, mint fegyverfogásnak.
25. Tudják ezt mindenek, főképen a vének:
Bocskai, Tökölyi urak mit tevének.
Ezeknek mieink társi nem levének,
Akkor is, mint szántók, sós kását evének.
26. A tatár sok izben rablotta ez helyet,
Méreggel kent kardja itt csapott sok fejet.
Mihelyen kergetett közülünk némelyet,
Neki hátat adott, a királynak mellyet.
27. A mint nagy temetőnk alját mossa a tó:
Itt veszett sok szántó-vető, sok arató,
Alig lőn akkoron népünk maradható,
Itt ma is sok darab nyíl találtatható.

28. Törökkel harczolván a boldog császárok:
Nóha sok szomszédban jártak a tatárok,
A mieink, ámbar esett otthon károk,
Voltak éléshordó tábor után járók.

29. Álljon örök hirű Princz Eugenius elől,
Ki hazánkért sokat harczolt kívül, belől:
Nem egyebet jónál mond Vásárhely felől,
Azt mondja: nem állt el a császárok mellől.

30. Mert midőn Szentánál a törökön hajtott,
Megromlék ez, noha sok allát óhajtott;
Jól esék a rés is, nem keresett ajtót,
Népünk tábor után hordott kenyért, sajtót.

31. Belgrád és Tömösvár vételkor e felett
Nagy számmal szolgáltak Eugenius mellett,
Mutattak hűséget, a minémüt kellett;
Hazajöttek, midőn mindennek vége csak.

32. Az okosbak estek a szabad prédának,
Ezek mind együgyük, mind csak andalgának;
Nem kapván mást, török kályhán kapkodának,
Láttam kemenczét, kit azokból rakának.

33. Az ezerhatszázna szintén vége felé,
Hogy a rabló tatár a földet eltelé
S rajtok magát a Rátz keményen viselé:
Eloszlának szélyel Tisza, Duna mellé.

34. Legkisebb jószágot el nem vihetének,
A dühödt tatárok mindent bényelének.
Az holott szegények megtelepedének,
Szolgák szolgálókká mindnyájan levének.

35. Osztán, hogy hétszázban a nap belélépett,
Minden csalmát a kétféjű sas eltépett:
A felséges császár megszaná e népet,
S hazahívó levélt kibocsátott szépet.
36. Mint midőn a nyájra teolus szeli dülnek,
Vagy reá farkasok fogat köszörülnek:
Idő jóra válván majd öszekerülnek,
Egymásnak nyaknyújtva bégetvén beszélnek.
37. Vagy, mint midőn szülvén a bombi hullások,
A várnak szegezett ágyú ropogások:
Szünnek az asszonyi s gyermeki sírások,
Lésznek mély pinczékől kifelé járások.
38. Ezek is ily módon haza kerülének,
De mivé vált az hely, rajta elhülének;
Itthon szarvast, vadkant, sok rókát lelének,
Kiket elkergetvén, végre megülének.
39. A míg még a török imitt-amott lakott,
Ezekre sok ízben reájuk szaggatott.
El nem érte tzélját, a melyet forgatott,
Pártjára Császártól senkit nem hajthatott.
40. Egyfelől Szegeden császár népe lakott,
Másfelől Gyulában a török maradott;
Ez nép minden adót Szegedre beadott,
Amoda töröknek csak figét mutatott.
41. Mutatá hűségét ez nép minapában,
Nem avatván magát Pérónak dolgában.
Noha sokan álltak ehez szomszédjában,
Innét csak egy sem ment hozzá átalljában.

42. Máramaros minap igen megszüküle,
Rajtok volt a pestis, sok ember kidüle.
Ezek buzával népünk könyörüle,
Annyi segítségük sehonnan sem szüle.

43. Ez is nem régiben esék az hazában,
Czibakháza mellett a Tisza folytában,
Ötszáz közkatona gonosz haragjában
Keresztül mert állni a tisztek dolgában.

44. Ez volt a mód, a mint ezekre ütének
Parancsolatjára nemes vármegyének,
Mieink nagy számmal azokra menének
Mindeneknél elébb s így megveretének.

Második rész

45. Ládd-é hogy eleink mind hívek valának,
Ha most egynehányan tőlünk kiválának,
Ne tartsad azt kérlek igen nagy tsudának,
Esik rosz gyümölcse néha a jó fának.

46. Ha kérded, mint valánk, hogy ezek ezt tették?
Eszünket, kedvünket egészen elvették,
Egész helységünket gyászban öltöztették,
Jó hivünk s nevünket a porban vetették.

47. Nem kicsin dolog volt ekkor mi közöttünk,
Környül vett a sok gond, bútól emésztettünk.
E gonoszok miatt sírtunk és gyötrődtünk,
Tudja Isten, vélek nem fontunk, nem szőttünk.

48. A nemes vármegye valamit tehetett,
Ő felsége mellett mindent elkövetett.
Az uraság tisztje más dolgot félretett.
Eljárt az hűségben, valamig mehetett.

49. Szükség itten szólnom Lábodi Ádámról,
Nemes vármegyénk Vitzé ispánjáról.
E dologban híven való forgásáról,
Ekkor sok izzatság folyt le ortzájáról.
50. Házánál Szegeden sokáig ritkán hált,
Itt volt volt éjjel nappal, mindeneket vizsgált.
A király ügyében mint vitéz strázsát állt,
Ő felsége mellett nagy hűséggel szolgált.
51. A tanács a meglett vétket kárhoztatja,
Ez is mit kell tenni, szívesen forgatja.
E fiát, ez ötsét, e bátyját siratja,
Miért vett ily fiat, azt mondja sok atya.
52. Mond az atyafiság: méltó ugyan sírnunk,
De szükséges mindjárt utánok indulnunk,
Még most hamarjában lehet vélek bírunk,
Fogjuk meg és írjunk, az hová kell írunk.
53. De mint lenni szokott a tolvaj szokása,
Nem jár ott, hol jóknak vagyon a járása:
Szintúgy ezeknek lón másfelé futása,
Szaporodott ezzel szívünk jajgatása.
54. Azonban jött a hír, hogy Thur felé mentek,
Mennek mindjárt arra tőlünk a követek.
Kik midőn felőlük itt amott hírt tettek,
Minden jó emberek utánok eredtek.
55. Csak hamar a rosszak kézre kerülének,
Mieink ezt hallván, igen örülének.
Budára mindjártást foglyul vitetének,
Hol ez híres bírák már széket ülének:

56. Gróf Battyáni Imre lón e széknek feje,
A több nagy uraknak szután volt helye.
Mindeniknek arra fordul ereje,
Hogy kisüljön hamar a dolog veleje.

57. Pártosok a bírák előtt megjelennek,
Vélek egyetemben szórul szóra mennek.
Mondják, mit akart mind annak, mind ennek,
Vizsgálják erősen, mi lappanghat benne.

58. Ártatlan embernek ez a természete,
Senkitől nem ijed, ha nincsen esete.
Nem úgy lón ezeknek magok viselete,
Mindenik elsárgult, mindenik reszkete.

59. Miként a feltámadt szép napnak fényére
Fut a prédáló vad barlangos helyére:
Ugy ez igaz széknek szorgos kérdésére
Ezek megnémultak, fejek csüggött félre.

60. A törvény s igazság mindent megpróbálhat,
Miként a szemfájós a napnak nem állhat:
Igaz, az hamissal, hogyha szembe szállhat,
Ez magát kimentve, attól el nem válhat.

61. A mint kellett lenni, mindent megvallottak,
Complex társaikra hamar utallottak.
Ezt midőn fülein újra meghallottak,
A nagy bánat miatt levénk mint halottak.

62. Többet az elsőknél nem gondolánk lenni,
A ki merte volna e gonoszt feltenni.
Nyavalyás fejünknek nem vala mit tenni:
Egyikről a másik búra kellett menni.

63. Miként a gerlitze, melyet a sas kerget:
Ez nép is azonként felette kesergett.
Nem kellett a dolog, itt amott tekergett,
Sok öreg az ágyán félholtan hevergett.

64. Mondnak: Bóldog Isten! érnünk mit kellették?
Mit tettek fel a rosz órába születtek?
Régi jó hírünket, nevünket elvették.
Ezeket óh régen hogy el nem temették.

65. Mert bátor vesszen el minden tehetséged,
Megkerülhet még az, vagyon reménységed,
De ha elvesztetted hired s tisztességed,
Azt vissza nem hozza minden eszességed.

66. Volt népünk e büntől nagy iszonyúságban,
Láttam, hogy egy gazda itt a szomszédságban.
Megörült e vétken való bosszújában,
Ki hamar azután vitétek sírjában.

67. A szárnyon járó hír a dolgot felvette,
Mint cigány a lovát, szélnek eresztette;
Szokásaként hamar elhíresítette,
Tovább tovább menvén mind nagyobbá tette.

68. A mint tész a gyermek téli játékában:
Egy kis havat nyomkod először markában,
Melyet hempelygetvén hóháton odáiban,
Naggyá válik csak egy fél fertályórában.

69. Ily formában vagy az hírnek járása,
Annyi az löször, mint egy kis szem kása;
De ha megeshetik kiiramodása:
A szemétdombnak is lesz hegyé válása.

70. Tizenöt a pártos, kik tőlünk elmentek,
Azt fecsegé az hír: egész regementek.
A nyelvek nyelvekkel sokat kentek fentek,
Szörnyűség volt a mit felőlünk pengettek.

71. Másként a véteknek, ha nagy szörnyűsége:
Pótoltatik ezzel a szám kevéssége.
Ha kettő három lesz Király ellensége:
Kevés ez; de nagy a vétek szélessége.

72. A szomszéd helységek min felbuzdulának,
Királyokhoz minden hűséggel valának.
Utakon a strázsák mindenütt állának,
Mindent, ki s ki légyen, megtudakozának.

73. Királyról némelyek időn elpártolnak,
A rókás mentével akkor nem gondolnak.
Akár lovon mennek, akár gyalognak:
Ki vagy? szólj ha jó kell! nyessen neki szólnak.

74. Szeged szabad nemes király városában
Mind a nép, mind tanács vala busulásban.
Serények mindnyájan hűség mutatókban,
Készek király mellett mind a felállásban.

75. Megjegyzésre méltó a mint Szentes jára.
Egy látott vagy álmodt kanásznak szavára
Derék készülettel ülnek parpiára,
Kimennek szaporán a rétre, pusztára.

76. A kiket kerestek, meg nem találának;
De hogy a királyhoz igazak valának,
Ez a jel, hogy mindjárt buzgón indulának,
Mihelyt pártosokról valamit hallának.

77. Ezentul a kunok voltak a lesben,
Keresék a pártost buzában, kölesben.
Mondják: jertek, fogjuk, húzzuk a deresben,
Hiszen mi mint ezek, vagyunk is felesben.

78. A sors nekik adta ezek megfogását.
Megadta Turkevi hiv kun fogadását.
Sejtvén pártosoknak egyhelyt borozását;
Megfogja s gátolja felvett utazását.

79. Hajdu városok is hiven forgottanak,
Ő felesége mellett talpra állottanak;
A pártosok után addig nyargaltanak:
Míg fogtokat hallván, haza nyargaltanak.

80. Debreczen az égre szeméit vetette,
Mond: óh istentelen, ki ezt merészlette,
A tanács a várost felhányta vetette,
A rosszak egyikét kézre kerítette.

81. Azonban tovább is az hír utát nyitá,
Mint repülő karvaly, az aert hasítá.
Elkezdett beszédét újra szaporítá,
Osztán Nagykárolyba magát betaszítá.

82. Kegyes gróf Károlyi Ferencz udvarára,
Rá hajt Vásárhelynek kegyelmes urára.
Mond a gróf: mit keressz? itt senki sem vára.
Elhült ő nagysága, nem várott szavára.

83. Sokat szólván a hír, végtére szót vészen.
A gróf mindenfelé sebes írást téssen:
Hogy tartság a bírák magokat merészen,
Míg a gonoszokat elnyomják egész.

84. Innét, kedve telvén, a hír futamodék,
Minden házban, várban, udvarban forgodék;
Addig sebes szárnya, meg nem állapodék,
Míg nem nagy csudára Bécsben kanyarodék.

85. Mi mindezek közben sirdogálunk,
Mint a kik e félét soha nem próbáltunk.
Lelkünkesméreti székén protestáltunk.
Hogy ő felségétől soha el nem álltunk.

A felséges királynéhoz való alázatos esedezések a H.M.Vásárhelyi egész
népnek.

86. A felséges királyné feje ordzágunknak,
Felségedet valljuk földi jó urunknak.
Nékünk e beszédben célunk mindnyájunknak,
Próbakövét adni mi jámborságunknak.

87. Mind arra czélozunk e megírt dolgokkal,
Hogy egyet nem értünk e rossz pártosokkal.
Ha gonoszt gondoltunk e feltámadókkal,
Borítson az Isten bennünket átokkal.

88. Felségedet kérjük térdeink hajolva,
Kezeinket törve és összekapcsolva,
Alázatossággal lábaid csókolva
Zsámolyod szemeink könyvivel locsolva.

89. Nézd anyai szemmel keserűségünket,
Fiaink vétkéért ne vess meg bennünket.
Bizonyosságul hívjuk igaz Istenünket:
Nem adtuk e rosszra soha is szívünket.

90. Azt mind a természet, mind vallás diktálja:
Felséged hazánknak örökös királya,
Nyavalyás fejünknek ékes koronája,
Oltalmunk, midőn űz ellenség szablyája.

91. Mi jónkra van frigyed a török portával,
Hazánknak sokszori elpusztítójával.
Érettünk bánasz oly sok ezer katonával,
Minket őrizz e szép királyi páltzával.

92. Sok királynak nincsen oly gondja népére,
A mint felségednek a magyar éltére.
Általad száll pondus minden törvényére,
Te nem bocsátasz rablót ő szántó földére.

93. Valamint szeretjük mi édes lelkünket,
Valamint óhajtjuk szent idvességünket:
Úgy tisztelünk téged, mi fejedelmünket,
Tudván ezt meghagyni nekünk Istenünket.

94. Én azért Vásárhely új fogadást teszek:
Hozzád hív, vigyázóbb a roszakra leszek.
Tisztelem felséged, míg el nem enyészek,
Hűségedre készek bennem minden részek.

95. Székedet támasztja innét az igazság,
Innét az anyai áldott irgalmasság.
Felségedhez bennünk hogy volna hamisság,
Holott e két virtus nekünk nagy vigasság?

96. Gyógyítsa az Isten országod sérelmét,
Felséged házára nyújtsa segedelmét.
Hajtson szerelmedre minden magyar elmét,
Nyomja minden szívben felséged szerelmét.

A vásárhelyi köznéphez.

97. Te pedig óh köznép, fogd meg e keveset:
Ég alatt nincs ennél egy egy nagyobb eset,
Egy néhány lakosunk, mint a melyben esett,
Ördög volt ezekből ki ily bünt ki lesett.

98. Te a pártosságot soha ne kövessed,
Lélekvesztő bűn ez, örökre megvessed.
A királyt mint földi Istent úgy szeressed,
Kedves szerint egész éltedet vezessed.

99. Isten után néked a király második,
Isten képe, melyre maga is vágyódik.
Aki király ellen gonoszban forgolódik,
Istentől idvesség annak nem adódik.

Minden rend és karbeli magyar hazánknak igaz tagjaihoz kérő szava a
vásárhelyi népnek.

100. Hazánknak fiai, mindnyája végtére,
Ezért hogy e nem sok rossz útra térve,
Vérek vagyunk; tőlünk ne álljatok félre;
Nem is válhat vízzé a jó magyar vére.

101. Ha ti hívek vagytok; mi is azok vagyunk,
A király mint néktek, nekünk is hadnagyunk.
Ily kegyes királynét, ha égünk, ha fagyunk,
Ugy segéljen Isten, soha el nem hagyunk.

102. Ha atyának vétkét fia nem hordozza,
Ezért egész népünk senki nem okozza.
Ki ily átkozott lón, minden azt átkozza,
A rossz miatt a jót gyanuba ne hozza.

Bérekesztés

103. Végre minden értsd meg a dolog summáját:
Ha ki nem tiszteli a király orcáját,
Nem éri csendesen halála oráját,
Az életnek el nem nyeri koronáját.

Vége